

TIJDSCHRIFT

roest

OVER GESCHIEDENIS, CULTUUR
& MEDIA

#40 JUNI 2009

VERDIEPING

36-39 **BARRY VAN DRUTEN**
'SOMS NEEMT DE KUNSTENAAR
IN MIJ HET WEER EVEN OVER'

49 **KEES MOELIKER:**
'MET EEN SCHAAMLUIS MAAK JE
MIJ ERG BLIJ'

VERBREIDING

12-15 **ESSAY**
CULTUURVERSCHILLEN IN DE
PSYCHOLOGIE

18-25 **REPORTAGE IRAN**
KOSTBARE BLOEMEN

32-35 **ROTTERDAM INSIDE OUT**
HET STIGMA VAN ZUID

INTERVIEW MET
JAN JAAP VAN DER WAL

**'Het lijkt wel of
het publiek sneller afhaakt'**

Kostbare bloemen

Vrouwen in de Islamitische Republiek van Iran

De Islamitische Republiek van Iran kennen we in het Westen voornamelijk als de stiekeme ontwikkelaar van kernwapens, prominent lid van de As van het Kwaad en thuishaven van politiek pyromaan Mahmoud Ahmadinejad. Een bezoek aan het land leidt echter tot een heel ander beeld. Emma Bijloos schreef over de vrouwen die ze er tegenkwam; Jan Kliewer fotografeerde het sprankje hoop dat leeft bij alle bevolkingsgroepen.

Roshanak gilt het uit. “Ik heb helemaal niet van die dikke lippen!” Ze kijkt nog eens goed en laat een langgerekte jammerklacht horen. Dan draait ze het schetsboek om en vraagt haar vriendin Nazanin, die tegenover haar in de treincoupé zit, om bevestiging. Die glimlacht vriendelijk naar mij, de boosdoener. “Ghashang!”, zegt ze, “mooi!”, maar als ik met het potlood naar haar wijs schudt ze heftig het hoofd. Later, wanneer we in de kantine genieten van een laatste pul bier en sigaret voor we Iran binnenrijden, laat Nazanin toe dat ik haar portretteer. NuvindtookRoshanakhetresultaatgeslaagd. Wat haar eigen portret betreft, laat ze het er echter niet bij zitten. Ze drukt het schetsboek in mijn handen en gebiedt me de lippen over te doen. Ik bekijk de tekening. Een hartvormig gezicht met een kaarsrechte implant van dik donker haar. De perfecte kromming van de lang doorlopende wenkbrauwen. De sensuele oogopslag vanonder de zware oogleden. Het kleine neusje. Daaronder lijken de lippen inderdaad wat groot. Ik draai het potlood om en begin te gum-

Plastische chirurgie is in Iran zo goedkoop dat het bijna vreemd is als je nog geen ‘correctie’ hebt gehad.

men. Roshanak vertellen dat ze prachtige volle lippen heeft, laat ik wel uit mijn hoofd. Het zal niet de laatste keer zijn dat ik me verbaas over het sterke schoonheidsideaal van Iraanse vrouwen, voor wie in eigen land strenge voorschriften en verboden heersen. Roshanak, Nazanin en ik delen een coupé in de Trans-Asia Express, de trein die je voor vijftig euro in drie dagen van het meest westelijke puntje van Turkije, Istanbul, naar het hart van Iran brengt, de hoofdstad Teheran. De lange rit is een uitputtingsslag, met voortdurende stops op verlaten stations, nachtelijke paspoortcontroles door stappende en schreeuwende douanebeambten en een zes uur durende nachtelijke oversteek per boot van het meer Van in oost-Turkije. Maar juist die ontberingen brengen de passagiers dichter bij elkaar, en in de drie dagen dat de rit duurt maak je bijzondere contacten: met Iraanse schone als Roshanak en Nazanin, die de Iraanse gastvrijheid bijna halsstarrig ten uitvoer brengen door je vol te stoppen met fruit en snoep. Of met de zelfverklaarde Iraanse profeet ‘Adam uit Amsterdam’, die gewilligen zou hebben ge-

doopt in de grachten en tot vervelens toe zijn overtuigingen declameert. Of met Hamid, de grijze vijftiger die met twinkelende ogen achter zijn kleine brillette de buitenlandse reizigers helpt zich mentaal voor te bereiden op wat voor hen ligt: Iran.

Pleisters plakken

Tijdens de bootreis over het meer Van doet zich een transformatie voor onder de vrouwelijke reizigers. Sjaaltjes worden uit tassen gevist en om het hoofd gebonden en korte jackjes worden ingeruild voor lange winterjassen. Roshanak lacht om mijn strak omgebonden, bruine hoofddoek: haar donkere lokken tieren welig vanonder haar sjaaltje met luipaardprint vandaan. Voor de tweede maal blijken mijn ideeën over Iran, en met name Iraanse vrouwen, niet te kloppen. Eerder al lieten Roshanak en Nazanin me zien dat Iraanse meisjes, ondanks de officiële overtuigingen van de Islamitische Republiek Iran, juist heel erg bezig zijn met hun uiterlijk. Het dragen van een hoofddoek en verhullende kleding, in Iran voor alle vrouwen en meisjes vanaf negen jaar verplicht, wordt met name in de steden heel ruim geïnterpreteerd: de hoofddoek is daar vaak tot achterop het hoofd getrokken. De kleding is weliswaar donker en hooggesloten, maar de jasjes zijn vaak kort en de hakken hoog. Het in Teheran veel geziene pleistertje op de neus staat symbool voor de populariteit van plastische chirurgie: in Iran zo goedkoop dat het bijna vreemd is als je nog geen ‘correctie’ hebt gehad. En zij die geen geld hebben, maar niet uit de toon willen vallen, plakken dus ook maar een pleistertje op de neus, de wang, of het voorhoofd.

In Esfahan, de prachtige stad waarvan de Iraniërs zeggen dat als je er eenmaal geweest bent, je de halve wereld hebt gezien, wordt mij dan ook gevraagd naar mijn eigen kunstmatigheden. “Niks?” herhaalt Niloufar, haar zwart-omrande ogen wijd van verbazing. Ze is een van de vier beeldschone meisjes die ik in een tapijtwinkel heb ontmoet en bij wie ik een nachtje logeer. Niloufar, zelf eenentwintig, wijst eerst op haar neus, “die heb ik al gedaan” en vervolgens op haar heupen, die ze kennelijk wil onderwerpen aan een volgende ingreep. Ik kijk naar de andere meisjes. Ze zijn zich druk aan het opmaken. Niloufar drukt me haar mascara in de hand. “Gebruik je ook geen make-up?” Er wordt gefronst en gelachen wanneer ik vertel dat ik dacht dat meisjes in Iran geen make-up mogen dragen.

In Iran dragen de meeste voornamen een bekende betekenis. Op een rijtje:

Roshanak: lichtje
Nazanin: liefste
Niloufar: waterlelie
Farideh: kostbaar
Sahar: morgenstond
Laleh: tulp
Zohreh: Venus
Ziba: beeldschoon

Gouden kooi

Later, wanneer we door de bazaar van Esfahan wandelen, wordt Niloufar bij haar arm gegrepen door een vrouw in zwarte *chador*, een mantel die enkel het gezicht, de handen en de voeten onbedekt laat. De vrouw bijt Niloufar, die een strakke zwarte jas en hakken draagt en haar zwarte sjaal achterop haar hoofd heeft getrokken, toe dat ze zichzelf te kijk zet. Wanneer we even later het politiekantoor passeren trekt ze de sjaal dan ook nerveus naar voren. Maar de achterdocht blijkt kennelijk te zijn gewekt, want we worden opgehouden door een lange man in een crèmekleurig, losjes zittend pak. Hij richt zich tot mij: “Waarvan kent u deze meisjes?”. Ik probeer een luchtige toon op te zetten en antwoord dat we elkaar op straat hebben ontmoet. Dat ik hen een beetje Engels leer, en zij mij Farsi, de Perzische taal die in Iran wordt gesproken. Dat ik in Iran op vakantie ben, en in het Amir Kabir Hostel logeer. Met mijn echtgenoot, uiteraard. De man lijkt een beetje door zijn vragen heen te zijn en we lopen vlug door. De meisjes zijn uitgelaten, “hoe je die man afwimpelde!”.

Toch lijkt het voorval ook iets anders te hebben losgemaakt. Woede, maar vooral: frustratie. “Ik wil weg uit Iran”, zegt Farideh. Ze draagt een zonnebril en neemt lange trekken van haar sigaret terwijl ze haar autootje kundig, maar bruusk door het drukke stadsverkeer manoeuvreert. De radio staat hard: de meisjes achterin, waaronder Niloufar, klappen mee met de pompende beats en zangerige mannenstem. Vrouwen mogen geen muziek maken in Iran: ze mogen althans niet in het openbaar zingen of een instrument bespelen. Het is vanwege die beperkingen dat Farideh wil emigreren. Al een jaar is ze bezig om een visum voor Amerika te regelen. Haar vriend zit er al. “Vijf jaar zijn we al samen”, zegt ze. Om eraan toe te voegen dat ik straks, thuis bij haar ouders, niet over hem moet beginnen. Zij mogen er namelijk niks van weten. Sahar en Hassan, de ouders van Farideh, zijn beiden in de zestig en klein van stuk. Sahar is wat gedrongen, met een glad gezicht op

wat rimpeltjes na rondom twee droeve ogen. Hassan heeft kromme benen en een gezicht vol rimpels, die allemaal omhoog gaan als hij lacht. Dat gebeurt vaak nu ik mijn woordenlijstje Farsi op hem uitprobeer. Terwijl moeder thee schenkt uit een ketel met een kraantje aan de onderkant, maakt Farideh duidelijk dat ‘madar’ en ‘pedar’ voor vannacht hun grote bed aan ons willen

Er wordt jonge meisjes als Farideh zoveel verboden dat ze liever vertrekken.

afstaan. Zelf zullen ze slapen op het kleed in de woonkamer. Ik protesteer, maar het heeft geen zin: zowel Farideh als haar ouders schijnen het doodnormaal te vinden. Hoewel ze hun dochter veel verbieden, zoals de omgang met vreemde mannen, hebben Sahar en Hassan verder alles voor Farideh over. Het stemt me droevig te weten dat ze haar straks lange tijd moeten missen. Maar in Iran lijkt het erop dat niet zozeer het kind, maar de vrouw met het badwater wordt weggegooid. Er wordt jonge meisjes als Farideh namelijk zoveel verboden dat ze liever vertrekken.

Vrome ongesteldheid

Of ik de video-opname van haar bruiloft wil zien. Zonder op een antwoord te wachten schuift Laleh de band in de recorder. Haar schoonmoeder Zohreh en schoonbroer Mehdi komen er gezellig bij zitten. In plaats van ons de bakker te wijzen heeft Mehdi mij en mijn reisgenoot uitgenodigd een paar dagen bij hem en zijn familie in Shiraz te logeren. De video toont een tenenkrommende compilatie van foto's en filmpjes die tijdens de bruiloft van Laleh en Mehdi's broer Reza zijn gemaakt. Onder begeleiding van snerpande Iraanse feestmuziek gaan de beelden in elkaar over: nu eens vouwt het zich op als een balletje dat wegspringt, om dan weer te worden doorgeknipt door een virtuele schaar. Een paar keer gaat er zelfs een zaag door de foto, recht door het hoofd

van Reza die net als zijn bruid voor de gelegenheid zwaar is opgemaakt. Ik stel me voor dat elk echtpaar uit de buurt een dergelijke video heeft liggen. Laleh blijft me aantikken en naar het scherm wijzen. Ze kan geen Engels, maar wil me duidelijk laten delen in haar geluk. “Kheyli khub”, “heel goed”, pers ik eruit, en ik schaam me voor mijn onoprechte beleefdheid. Laleh is in alle opzichten de tegenpool van de vrijgevochten Farideh. Ze heeft geen opleiding gevolgd, is op haar twintigste getrouwd met de stille Reza en woont nu bij hem en zijn ouders, de vrome Zohreh en Kazim. Iedere middag komen zij en haar schoonmoeder in lange witte *chador* de woonkamer in, om minutenlang met de Qur-an op schoot gebeden te prevelen. Terwijl ze me passeert werpt Laleh me een spottend glimlachje toe, als een kind dat zich in het bijzijn van een buitenstaander schaamt voor de ouderlijke gebruiken, maar er niet aan denkt die te doorbreken. Of is het om de tampon die ik haar net heb gegeven, en die ze onder luid gegiechel voor haar nuchtere uitpakte en aan het touwtje liet bungelen?

Later, als we met de hele familie in de woonkamer voor de kachel zitten en president Mahmoud Ahmadinejad op televisie een Iraanse satelliet lanceert, gebaart Laleh me dat ik mijn hoofddoek af moet doen. Zelf heeft ze het hoofd onbedekt, wat in huis is toegestaan zolang er geen mannelijke gasten van buiten de familie over de vloer zijn. De afgelopen weken in Iran heb me telkens aan mijn hoofddoek geërgerd, die telkens afzakte en me belemmerde bij het in de rondte kijken. Maar nu wordt ik ineens onzeker. Voor de drie zoons ben ik immers een ‘vreemde vrouw’, ook al logeer ik al drie dagen bij hen in huis. Ik kijk naar moeder Zohreh. Ze knikt vriendelijk. Ik trek de doek van mijn hoofd en voel een lichte angst opkomen. Dan roept Laleh me naar de telefoon, om haar moeder Ziba te groeten. Hoe ik het vind in Iran, vraagt ze me. En in een golf van opwindning komt het eruit rollen: “Khosmazeh. Ghashang. Shegeftangiz!”. Verrukkelijk, schitterend, betoverend. ■

